

คู่มือ

กรมป่าไม้

การสร้างและการจัดการ แหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าโดยชุมชน

โดย

สวอนวฒวนวจัย สำนักวจัยและพัฒนาการป่าไม้

กรมป่าไม้

2563

กรมป่าไม้

คู่มือ

การสร้างและการจัดการ แหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าโดยชุมชน

โดย

ส่วนวนวัฒนวิจัย
สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

คู่มือ : การสร้างและการจัดการแหล่งผลิตพันธุ์ไม้ป่าโดยชุมชน

คณะผู้จัดทำ

นายสุทัศน์ เล้าสกล	ผู้อำนวยการส่วนวนวัฒนวิจัย
นางพวงพรรณ หวังไพลัง	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
นางวรพรรณ หิมพานต์	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
นายสุจริต ชวนรวิธา	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
นางสาวนฤมล นุชเป็เลียน	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
นายบุญส่ง คุ้มเพาะ	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
นายสุชาติ นิ่มพิลา	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
นายบางรักษ์ เขษรฐดิษฐ์	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ
นายศุภชัย นุชิต	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ
นายศิธา เลหาบุตร	เศรษฐกรชำนาญการ
นางสาวนฤศิมา ทองอึ้ง	ผู้ช่วยนักวิจัย

คำนำ

เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นชอบแก้ไขมาตรา 7 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ที่กำหนดให้ไม้ทุกชนิดที่ปลูกในที่ดินกรรมสิทธิ์ไม่เป็นไม้สงวนหวงห้าม และการทำไม้ไม่ต้องได้รับการอนุญาตอีกต่อไป ประกอบกับการที่กระทรวงพาณิชย์ออกกฎกระทรวงรองรับ "ไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ" เป็นหลักประกันทางธุรกิจ เป็นเหตุให้ประชาชนหันมาให้ความสนใจปลูกต้นไม้กันมากขึ้น การมีป่าไม้จึงมีหน้าที่ในการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจและเพาะชำกล้าไม้เพื่อแจกจ่าย แต่เนื่องจากความต้องการเมล็ดและกล้าไม้มีมากขึ้น ทำให้มีเมล็ดและกล้าไม้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ การส่งเสริมให้ชุมชนคัดเลือกแม่ไม้ เพื่อเก็บเมล็ดหรือนำมาเพาะชำเพื่อใช้เองหรือจำหน่าย จึงเป็นการแก้ปัญหา รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่ป่าอีกด้วย

ในอดีตที่ผ่านมา มีเพียงหน่วยงานภาครัฐที่มีการสร้างและจัดการแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า คู่มือฉบับนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้แก่ชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างและจัดการแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าของตนเอง เป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

คณะผู้จัดทำ

ธันวาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
ความสำคัญของแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า	4
ลักษณะแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าที่ดี	6
ลักษณะของหม้อไม้และที่มาของแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า	8
หลักการสร้างแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า	12
ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า	15
แหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าของชุมชน	17
การสร้างแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าของชุมชน	17
การดูแลแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าของชุมชน	21
เอกสารอ้างอิง	25
ภาคผนวก	26
แบบฟอร์มการสำรวจเบื้องต้นแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า (ไม้ยืนต้น) ด้านทิวทิศและพัฒนาการป่าไม้ การมป่าไม้	27
ทะเบียนประวัติหม้อไม้	30
ข้อพิจารณาในการคัดเลือกหม้อไม้	32
ตัวอย่างหม้อไม้	35

บทนำ

แหล่งเมล็ดเป็นพื้นฐานสำคัญในการผลิตเมล็ดไม้ที่มีคุณภาพเพื่อสร้างความสำเร็จในอาชีพปลูกสร้างสวนป่า แหล่งเมล็ดมีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ที่มา การเลือกแหล่งที่ตีพิจารณาจากลักษณะภายนอกของต้นไม้โดยตรงตามความต้องการ จำนวนต้นและขนาดของแหล่งมาและใหญ่พอประมาณ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่ง และสถานภาพของแหล่งคือ ต้นไม้มีอายุอยู่ในเกณฑ์ออกดอกผลแล้ว และพื้นที่มีความปลอดภัยหรือไม่ถูกรบกวน ซึ่งแหล่งเมล็ดไม่มีทั้งเป็นแบบ “อนุรักษ์ในถิ่นกำเนิด” คือ ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ และ “อนุรักษ์นอกถิ่นกำเนิด” คือ จากแหล่งที่รวบรวมพันธุ์ไม้ปลูกขึ้นมาใหม่

“อนุรักษ์นอกถิ่นกำเนิด” มีข้อดีคือ เข้าถึงหมู่ไม้ได้สะดวก ทำให้เก็บเมล็ดได้ง่าย และเก็บได้คราวละมาก ๆ เนื่องจากเป็นส่วนป่าที่มีการดูแลและจัดการเป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางอีกด้วย นอกจากนี้ต้นไม้นี้ในพื้นที่ปลูกซึ่งเกิดจากการดูแลและคัดเลือกอย่างดีจากตัวแทนของแหล่งต่าง ๆ มีโอกาสที่ก่อให้เกิดการผสมข้ามพันธุ์มากกว่า ในขณะที่มีข้อเสียคือมีฐานพันธุกรรมแคบ เนื่องจากเป็นการปลูกที่ต้องดูแลหรือคัดเลือบบางสายพันธุ์เท่านั้น ทำให้ไม่สามารถครอบคลุมสายพันธุ์ทั้งหมดแบบแปลงอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิดได้ แต่ก็จัดว่าเป็นแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้

ป่าที่คุณภาพดีที่สุด คือแหล่งที่ได้จากการรวบรวมการปรับปรุงพันธุ์ โดยเฉพาะเมื่อพัฒนาไปสู่ขั้นที่เรียกว่า “สวนผลิตเมล็ดพันธุ์”

ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 -2579) กำหนดเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 ซึ่งไม้เศรษฐกิจที่เหมาะสมสำหรับปลูกป่าเศรษฐกิจมีด้วยกันหลายชนิด เช่น ดัก ประดู่ มะค่า ยางนา พะยูง และ อะคาเซีย เป็นต้น ประกอบกับตามที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2561 มีมติเห็นชอบกับ “โครงการชุมชนไม้มีค่า” ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนปลูกไม้เศรษฐกิจในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือที่ดินที่มีสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งเพื่อเป็นการสนองนโยบายด้านการป่าไม้ในการเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจให้ได้ร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ ตามเป้าหมายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจระยะยาว โดยตั้งเป้าหมายภายใน 10 ปี ประเทศไทยจะมี “ชุมชนไม้มีค่า” 20,000 ชุมชน จำนวนครัวเรือนเข้าร่วมโครงการ 26,000,000 ครัวเรือน โดยปลูกครัวเรือนละ 400 ต้น มีจำนวนต้นไม้ 1,040 ล้านต้น ทำให้ประชาชนหันมาปลูกต้นไม้ หรือปลูกสร้างสวนป่ากันมากขึ้น จึงควรทำการส่งเสริมให้ชุมชนเพาะและขยายพันธุ์กล้าไม้ รวมถึงสร้างแหล่งเมล็ดไม้ที่มีคุณภาพ เพื่อให้มีจำนวนกล้าไม้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน รวมถึงเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนที่มีพื้นที่ป่าไม้ด้วย

คู่มือ “การจัดการและพัฒนาแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้มีค่าเพื่อ
ชุมชน” จัดทำขึ้นเพื่อให้สร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านแหล่งเมล็ด
พันธุ์ไม้ป่าชุมชนให้สามารถจัดการและดูแลแหล่งเมล็ดไม้ให้
ได้ผลผลิตเมล็ดและกล้าไม้คุณภาพดีไปใช้ในการปลูกสร้างสวนป่า
ที่นอกจากเป็นการสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนแล้ว ยังเพื่อ
เพิ่มพื้นที่สวนป่าไม้เศรษฐกิจของประเทศตามนโยบายของรัฐบาล
อีกด้วย

เมล็ดไม้มีค่าบางชนิด

(ภาพโดย...เบญจรัตน์ พรหมเพ็ญ)

ความสำคัญของแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า

จากความนิยมในการปลูกสร้างสวนป่าไม้มีค่าที่เพิ่มมากขึ้น ความต้องการกล้าไม้จึงมีความต้องการเพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน การเพาะและขยายพันธุ์กล้าไม้ในปัจจุบันโดยการใช้เมล็ดพันธุ์ยังคงเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายสำหรับการปลูกป่า เนื่องจากสามารถจัดหาได้ทั่วไป จัดการง่าย สามารถรองรับการผลิตกล้าได้คราวละมากๆ และที่สำคัญราคาถูกกว่าเมื่อเทียบกับวิธีอื่น

แหล่งเมล็ด หรือแหล่งที่มาของเมล็ดในความหมายทั่วไป อาจเป็นเพียงต้นไม้ต้นเดียวที่เก็บเมล็ดมา หรือเป็นต้นไม้หลายต้น ขึ้นอยู่รวมกันทั้งในป่าธรรมชาติและสวนป่า หรือเป็นต้นไม้ที่ขึ้นอยู่กระจ่ายกันในลักษณะต่างๆ เช่น ต้นไม้ข้างถนน เรือทสวน ไร่ นา หรือในที่สาธารณะ ชุมชนต่าง ๆ ต้นไม้ดังกล่าวเหล่านี้ อาจเป็นแหล่งเมล็ดที่ดีและไม่ดี แต่หากได้รับการคัดเลือกไปตามแต่วัตถุประสงค์ หรือตามความต้องการหรือได้รับการจัดการบางประการเพื่อปรับปรุงให้มีคุณภาพดีขึ้นแล้ว บางแหล่งก็อาจถือเป็นแหล่งที่ดีได้ หรือ สามารถใช้เป็นแหล่งเมล็ดในเบื้องต้นไปก่อน

แหล่งเมล็ด เป็นสิ่งสำคัญเริ่มต้นของความสำเร็จของการปลูกสร้างสวนป่า เมล็ดไม้จากแหล่งผลิตเมล็ดที่ดี จะมีความมีชีวิต และจำนวนเมล็ดต่อผลมากกว่าเมล็ดจากแหล่งทั่วไปหรือเมล็ดจากป่าธรรมชาติ ในขณะที่กล้าไม้จากแหล่งเมล็ดที่ดีจะมีการเติบโตดีกว่ากล้าไม้จากป่าธรรมชาติ สวนป่าที่ปลูกโดยใช้เมล็ดที่เก็บจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการเติบโตและสูงปรางดีกว่า รวมทั้งหมดจะให้

ผลผลิตที่ดีกว่าที่เก็บจากแหล่งอื่น ๆ ดังนั้นการจัดการแหล่งเมล็ด
เพื่อให้ผลิตเมล็ดไม้คุณภาพดีเพื่อเพิ่มผลผลิตการปลูกสวนป่าจึงมี
ความจำเป็นอย่างยิ่ง

การเลือกแหล่งและการดูแลรักษาแหล่งเมล็ดไม้พันธุ์ดีอย่าง
ถูกต้องตามหลักของวนศาสตร์ นอกจากทำให้ได้แหล่งเมล็ดดีและ
เมล็ดไม้คุณภาพดีและรู้แหล่งที่เก็บเมล็ดที่แน่นอนแล้ว ยังเป็น
การส่งเสริมให้มีการใช้เมล็ดคุณภาพดีมากขึ้นและทำให้ต้นทุนการ
ผลิตเมล็ดลดลง

สวนป่ายางนา สถานีวนวัฒนวิจัยดงลาน จังหวัดขอนแก่น
(ภาพโดย...วิโรจน์ ครองกิจศิริ)

คู่มือการสร้างและการจัดการแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าโดยชุมชน : 5

ลักษณะแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าที่ดี

ลักษณะแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าที่ดี ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. แหล่งเมล็ดพันธุ์ที่ดี ควรมีต้นไม้ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตามความต้องการใช้ประโยชน์ เช่น ต้องการใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ ต้นไม้ที่เป็นแหล่งเมล็ดพันธุ์ที่ดี ควรมีรูปทรงดี ลำต้นเปลาตรง มีช่วงที่เป็นท่อนซุงยาว มีการเติบโตดี หรือมีลักษณะอื่นตามความต้องการใช้ประโยชน์ เช่น ให้น้ำอย่างคุณภาพดีและมีปริมาณมาก หรือให้ผลขนาดใหญ่ เนื้อหนา เมล็ดเล็ก
2. แหล่งเมล็ดพันธุ์ที่ดี ควรมีต้นไม้ที่มีอายุเหมาะสมหรืออยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ไม่อ่อนหรือแก่จนเกินไป เนื่องจากอายุของต้นไม้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสมบูรณ์แข็งแรงของเมล็ด
3. แหล่งเมล็ดพันธุ์ควรมีความปลอดภัย ไม่ควรเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากไฟป่า การลักลอบตัดไม้ และการบุกรุกพื้นที่ หรือมีสิ่งรบกวนต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อคุณภาพหรือการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติของต้นไม้ หากมีความจำเป็นควรหาวิธีป้องกันความเสี่ยงต่าง ๆ ด้วย
4. แหล่งเมล็ดพันธุ์ควรเป็นบริเวณที่มีความสะดวกในการเข้าถึง การจัดการต่าง ๆ เช่น การขนย้ายเมล็ด หากเป็นแหล่งที่ห่างไกลหรือยากลำบากในการเดินทางควรเก็บเมล็ดไปจัดสร้างแหล่งเมล็ดแบบเริ่มปลูกใหม่

5. แพลตฟอร์มใหญ่จะมีจำนวนต้นไม้จำนวนมาก รหัสกำหนดที่กว้างๆ
ว่า แพลตฟอร์มใดควรมีต้นไม้ที่ไม่เป็นศรีอวดตาใน อย่างน้อย ๒๕
ต้น หรือมีพื้นที่ 25-100 ไร่ โดยพื้นที่ขนาดเล็กอาจไม่คุ้มค่าและมิ
ความเสียหายต่อการผสมเกสรจากแหล่งที่ไม่ต้องการสูง ในขณะที่
พื้นที่ขนาดใหญ่มาก ทำให้ยากต่อการจัดการดูแล อย่างไรก็ตาม
ในทางปฏิบัติ การกำหนดขนาดควรพิจารณาตามปริมาณความ
ต้องการปริมาณของเมล็ดไม้ชนิดนั้นด้วย

ແກ່ງເມື່ອພັນຮູ້ໄປກໍຕີ

ลักษณะของหลุมไม้และที่มาของแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า

แหล่งสำรวจเก็บเก็บเมล็ด ได้จำแนกตามชั้นคุณภาพ ได้ 6 ชั้น โดยมิติที่มาและลักษณะของหลุมไม้ ดังนี้

1. เขตเก็บเมล็ด (Seed Collection zone, ecozone : SCZ)

เป็นแหล่งเก็บเมล็ดที่มีชั้นคุณภาพต่ำสุด เนื่องจากลักษณะของหลุมไม้อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย และไม่สามารถระบุขอบเขตที่ชัดเจนได้ และยังไม่มีการสำรวจ

2. แหล่งเมล็ดตรวจพิสูจน์ (Identified Stand : IS)

เป็นหลุมไม้ที่มีลักษณะอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ย หรือมีลักษณะพอใช้ได้ มีขอบเขตพื้นที่แน่ชัด มีการสำรวจ ประเมินและมีการลงทะเบียนเป็นแหล่งแม่ไม้

3. แหล่งเมล็ดคัดเลือก (Selection Stand : SS)

เป็นแหล่งที่เป็นทั้งป่าปลูกและป่าธรรมชาติที่หลุมไม้มีลักษณะดี หรือมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษตามที่ต้องการ อาจเป็นแหล่งที่เลือกมาจากแหล่งเมล็ดตรวจพิสูจน์

4. แหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ (Seed Production Area : SPA)

หลุมไม้ที่มีลักษณะดี หรือเป็นแหล่งเมล็ดคัดเลือกที่ได้รับการจัดการด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือเป็นส่วนป่าที่ปลูกขึ้นเพื่อใช้เป็น

8 : คู่มือการสร้างและการจัดการแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าโดยชุมชน

แหล่งสำหรับการเก็บเมล็ดอย่างเร่งด่วน โดยควรมีต้นไม้ที่มีลักษณะดีประมาณ 16-32 ต้นต่อไร่ หรือมีพื้นที่มากกว่า 25 ไร่

5. แหล่งเมล็ดพันธุ์ถิ่นกำเนิด (Provenance Resource Stand : PSS)

หมู่ไม้ที่เป็นป่าปลูก (เท่านั้น) แตกต่างจาก แหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ คือ ทราบแหล่งกำเนิดเมล็ดที่นำมาปลูกและการปลูกนั้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการผลิตเมล็ดโดยตรง และยังมีประโยชน์ในด้านการเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ด้วย

6. สวนผลิตเมล็ดพันธุ์ (Seed Orchard : SO)

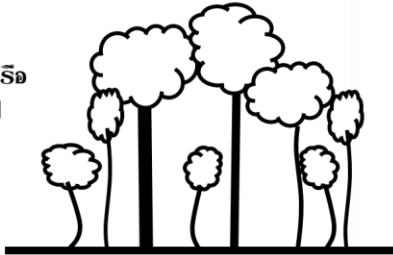
แหล่งเมล็ดที่มีคุณภาพสูงที่สุด ที่เป็นป่าที่ปลูกขึ้นจากการใช้วัสดุพันธุ์กรรมของสายพันธุ์ที่ดีซึ่งคัดเลือกไว้ และได้รับการจัดการด้วยวิธีต่างๆ เพื่อให้มีผลผลิตเมล็ดเร็วขึ้นและเป็นปริมาณมาก ทั้งนี้การปลูกมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี โดยสวนผลิตเมล็ดพันธุ์นี้เป็นการรวบรวมสายพันธุ์จากหลาย ๆ แหล่ง และมีการกำหนดแผนผังการปลูกที่ชัดเจนให้กับกล้าไม้ทุกต้น มี 2 ประเภท ได้แก่ สวนผลิตเมล็ดพันธุ์ที่สร้างจาก clone เรียกว่า clonal seed orchard (CSO) และที่สร้างจากกล้าไม้ที่มาจากเมล็ด เรียกว่า seedling seed orchard (SSO)

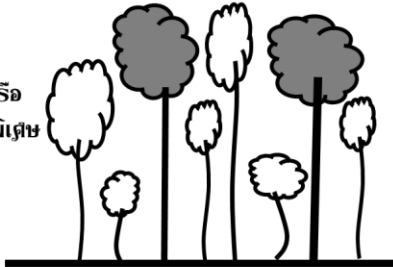
ที่มาของแหล่ง	ลักษณะภูมิ	ชั้นคุณภาพแหล่ง
---------------	------------	-----------------

ป่าธรรมชาติ หรือ
สละป่าทิ้งไป

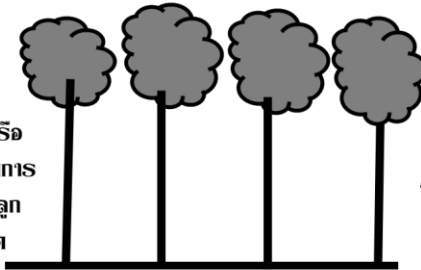
- เขตเก็บเมล็ดพันธุ์
- แหล่งเมล็ดตรงจุลินทรีย์

ป่าธรรมชาติ หรือ
สละป่าที่เด่นเป็นพิเศษ

- แหล่งเมล็ดคัดเลือก

ป่าธรรมชาติ หรือ
สละป่าที่มีการจัดการ
หรือสละป่าที่ปลูก
เพื่อผลิตเมล็ด

- แหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์
- แหล่งเมล็ดพิสูจน์ต้นกำเนิด
- สละผลิตเมล็ดพันธุ์

การแบ่งตามชั้นคุณภาพของแหล่งเมล็ด

สรุปลักษณะที่สำคัญของแหล่งผลิตพันธุ์ไม้ป่าชั้นคุณภาพ

ต่าง ๆ

ชั้นคุณภาพ แหล่ง	มีขอบเขต แน่นอน และ สำรวจแล้ว	พันธุ์ไม้ที่สำคัญ		ประเภทป่า		
		ยังไม้ทดสอบ ทางสายพันธุ์	อยู่ระหว่าง ทดสอบแล้ว	ป่า ธรรมชาติ	เป็นป่า ปลูกเดิม	ป่าปลูก ใหม่
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	✗	✓	✗	✓	✓	✗
แหล่งผลิต พันธุ์ไม้	✓	✓	✗	✓	✓	✗
แหล่งผลิต ไม้แปรรูป	✓	✓	✗	✓	✓	✗
แหล่งผลิตไม้ แปรรูป	✓	✓	✗	✓	✓	✗
แหล่งผลิต ไม้แปรรูป	✓	✓	✗	✗	✓	✓
สวนพฤกษศาสตร์	✓	✗	✓	✗	✓	✓

หลักการสร้างแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า

แหล่งเมล็ดพันธุ์ที่มาแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่

1. แหล่งเมล็ดพันธุ์ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ

ได้แก่ แหล่งเมล็ดพันธุ์ที่พบเห็นในอุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์ระบบนิเวศ ป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าชุมชน

ลักษณะทั่วไป คือ

- ☐ ไม่ค่อยสะดวกในการเข้าถึงหมู่ไม้ เนื่องจากอยู่ในป่า
- ☐ ทำการเก็บเมล็ดได้ยาก
- ☐ ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการไปเก็บเมล็ด

2. แหล่งเมล็ดพันธุ์ที่สร้างหรือปลูกขึ้นใหม่

ได้แก่ ต้นไม้ข้างถนน หัวไร่ปลายนา ที่สาธารณะ จนถึงแปลงที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเมล็ดโดยเฉพาะ เช่น แปลงทดสอบสายพันธุ์ หรือ แปลงทดสอบแม่ไม้

ลักษณะทั่วไป คือ

- ☐ เข้าถึงหมู่ไม้ได้สะดวกกว่าการเข้าไปในแหล่งตามธรรมชาติ
- ☐ ทำการเก็บเมล็ดได้ง่ายกว่า
- ☐ ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการเก็บเมล็ด

ในแหล่งเมล็ด จะต้องดำเนินการคัดเลือก “แม่ไม้” ภาษาอังกฤษในศัพท์ป่าไม้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน คือ mother tree คือ ต้นไม้ที่มีลักษณะดีตามความต้องการ (ในงานด้านปรับปรุงพันธุ์ไม้และ

จัดการเมล็ดไม้ใช้คำภาษาอังกฤษว่า plus tree และ seed tree ซึ่งแปลว่า “ต้นไม้คัด” และ “แม่ไม้คัดพันธุ์”

การสร้างแหล่งเมล็ดผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า ทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. จัดสร้างจากป่าธรรมชาติหรือสวนป่าที่มีต้นไม้อยู่เดิม

☐ ข้อดี คือ ใช้ได้ทันทีเมื่อมีความต้องการเมล็ดในการณิเร่งด่วน ไม่ต้องรอต้นไม้เติบโต

☐ ข้อเสีย คือ เป็นแหล่งที่มีคุณภาพปานกลาง หรือแม้ว่าบางแหล่งอาจไม่มีลักษณะดี แต่ก็ยังไม่ได้มีการทดสอบ การจัดสร้างแหล่งเมล็ดในลักษณะนี้เป็นได้ทั้ง ๕ ประเภท คือ แหล่งเมล็ดตรวจพิสูจน์ แหล่งเมล็ดคัดเลือก แหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ แหล่งเมล็ดพิสูจน์ถิ่นกำเนิดและ ส่วนผลิตเมล็ดพันธุ์

2. จัดสร้างโดยเริ่มต้นปลูกใหม่ทั้งหมด

☐ ข้อดี คือ ได้แหล่งเมล็ดมีคุณภาพดีกว่า และได้รับการทดสอบในระดับหนึ่งแล้ว

☐ ข้อเสีย คือ ไม่อาจตอบสนองต่อการเมล็ดได้อย่างรวดเร็ว ต้องมีการวางแผนการผลิตเมล็ดไว้ล่วงหน้า และประการสำคัญคือ มีค่าใช้จ่ายในการจัดสร้างและดูแลรักษามาก แหล่งเมล็ดในลักษณะนี้ได้แก่ แหล่งเมล็ดพิสูจน์ถิ่นกำเนิดและ ส่วนผลิตเมล็ดพันธุ์ ซึ่งมีขั้นตอนที่ซับซ้อน

สวนผลิตเมล็ดพันธุ์สัก สถานีวนวัฒนวิจัยแม่ทา จังหวัดพะเยา
(ภาพโดย...สมพร คำชมภู)

14 : คู่มือการสร้างและการจัดการแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าโดยชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า

ปริมาณเมล็ดไม้ ช่วงเวลาให้เมล็ด และความยาวนานของช่วงเวลาในการให้เมล็ด ในแต่ละปีจะมีความแตกต่างกัน ทั้งในแต่ละต้น แต่ละชนิด แต่ละหมู่ไม้ และยังแตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศ โดยปัจจัยที่มีผลต่อผลผลิตเมล็ดเหล่านี้ แบ่งได้เป็น 2 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่

1) อายุต้นไม้ที่พร้อมออกดอกผล โดยอายุต้นไม้ที่เริ่มผลิตเมล็ดและจำนวนปีที่ให้เมล็ดขึ้นกับชนิดไม้ เช่น ถ้าให้ผลผลิตครั้งแรกเมื่ออายุประมาณ 8 ปี อย่างนา ตะเคียนทอง ให้ผลผลิตครั้งแรกเมื่ออายุประมาณ 12 ปี และจากรายงานของวิระพงษ์ (๒๕๕๓) พบว่าเมล็ดจากต้นไม้อายุ 35 ปีขึ้นไปมีคุณภาพเมล็ดและเปอร์เซ็นต์การงอกสูงกว่าเมล็ดจากต้นไม้อายุ 10 ปี

2) ขนาดของลำต้นและเรือนยอด กล่าวคือ ต้นไม้ชนิดเดียวกันที่มีลำต้นสูงใหญ่จะผลิตเมล็ดได้มากกว่าต้นเล็กหรือต้นที่เรือนยอดอยู่ได้ร่มเงา นอกจากนี้จากงานวิจัยยังพบว่าขนาดของลำต้นมีผลต่อผลผลิตเมล็ดมากกว่าความสูง

3) ช่วงเวลาการออกดอก การออกดอกขึ้นกับชนิดไม้ โดยทั่วไปออกดอกปีละครั้ง แต่ไม้โตเร็วบางชนิด เช่น กระถินณรงค์ และกระถินเทพาออกดอกปีละ ๒ ครั้ง ทำให้ผลิตเมล็ดได้มากกว่าสำหรับไม้วงศ์ยางบางชนิด เช่น ยางนา ออกดอกไม่สม่ำเสมอทุกปี อาจมีช่วงที่เป็นปีที่มีผลตกหรือปีที่มีผลน้อย เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1) สภาพแวดล้อม พืชในป่าเขตร้อนโดยทั่วไปสามารถออกดอกติดผลได้ทุกช่วงเวลาตลอดทั้งปี เนื่องจากสภาพภูมิอากาศไม่ร้อนหรือหนาวจัดเกินไป แตกต่างจากป่าในเขตอบอุ่น ซึ่งไม่ออกดอกหรือผลิดเมล็ดในฤดูหนาว และสภาพภูมิอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงหรือหนาวเย็นก็เป็นอันตรายต่อดอกและผล

2) ปัจจัยสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะสัตว์ต่าง ๆ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ดอก ผลและเมล็ด ได้รับความเสียหาย เช่น นกและค้างคาวที่กิน และดอกและผลจนทำให้ดอกและผลถูกทำลาย และบางส่วนอาจได้รับเชื้อราที่เป็นอันตรายต่อผลบนต้นด้วย หนอนกินดอกตูมของต้นสัก ตัวงน้ำมันและเพลี้ยดูดน้ำเลี้ยงช่อดอกสัก ด้งกิน และทำลายดอกและช่อดอกสัก

ดอกสัก

(ภาพโดย...วรพรรณ หิมพานต์)

แหล่งผลิตพันธุ์ไม้ป่าของชุมชน

การสร้างแหล่งผลิตพันธุ์ไม้ป่าของชุมชน

ในพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างแหล่งผลิตพันธุ์ไม้ป่าจากป่าธรรมชาติ มีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

หลักการสร้างแหล่งจากป่าธรรมชาติ คือ

- ☐ ควรเลือกพันธุ์ไม้ที่มีอายุมากพอที่จะผลิตเมล็ด เช่น สัก และยางนา ควรอายุตั้งแต่ 12 ปี พะยูง ควรอายุตั้งแต่ 8 ปี
- ☐ มีรูปทรงดี และมีการรบกวนของโรคและแมลงน้อย
- ☐ มีชนิดไม้ที่ต้องการกระจายอยู่ปานกลางหรือมาก
- ☐ ในพื้นที่ที่มีขนาดกว้างขวางมาก อาจมีมากกว่าหนึ่งแหล่งได้

เกณฑ์ในการคัดเลือกแม่ไม้

- ☐ แต่ละแหล่งควรมีจำนวนแม่ไม้ อย่างน้อย 25 ต้น แต่ละต้นควรอยู่ห่างกัน > 100 ม. (ควรเก็บเมล็ดจากต้นไม้จำนวน 15-25 ต้น)
- ☐ เลือกต้นไม้ที่มีรูปทรงดี มีเรือนยอดเด่นในหมู่ไม้นั้น
- ☐ หลีกเลี่ยงต้นที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยว
- ☐ เลือกต้นที่แข็งแรง ไม่มีโรคหรือแมลงทำลาย

แม่ไม้แดง

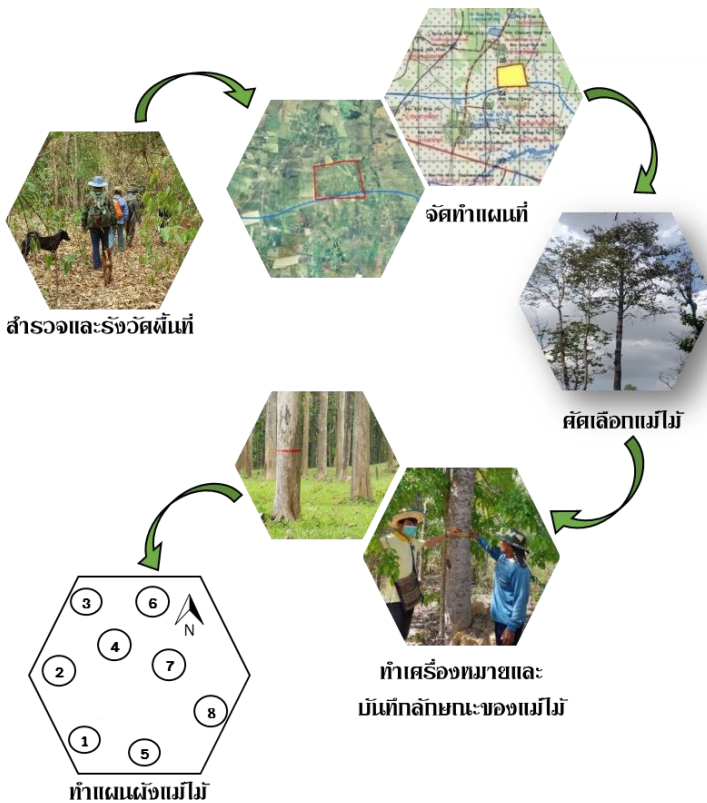
แม่ไม้พะยูน

ขั้นตอนการดำเนินการ

- ☐ สำรวจและทำการรังวัดพื้นที่เพื่อจัดทำแผนที่
- ☐ คัดเลือก ทำเครื่องหมายและบันทึกลักษณะของแม่ไม้ ได้แก่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเพียงอก (DBH) ความสูง รูปทรง ผลผลิต เมล็ด ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพื่อให้ค้นหาต้นไม้ได้ง่าย และใช้ในการประเมินกำลังผลิตเมล็ดไม้ให้มีความถูกต้องและแม่นยำมากขึ้น
- ☐ ทำแผนผังเพื่อแสดงแม่ไม้ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเก็บเมล็ด
- ☐ จัดทำแนวเขตของแหล่ง เพื่อให้สังเกตได้ง่าย และความสะดวกในการเข้าไปเก็บเมล็ด รวมถึงเป็นการควบคุมดูแลป้องกันพื้นที่

โดยทำเครื่องหมายด้วยวัสดุต่าง ๆ รอบพื้นที่ แหล่งเมล็ดไม้ชั้นดี เช่น แหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าแบบสวนผลิตเมล็ดควรทำแนวเขตที่แน่นอน เช่น ใช้รั้วลวดหนามยึดด้วยเสาปูน

□ ควรทำพื้นที่ตามรอบแนวแปลงปลูกให้โล่งเตียน สำหรับเป็นแนวกันไฟ และเป็นทางตรวจการณ์ได้ด้วย

ขั้นตอนการดำเนินการ

บัญชีแสดง จำนวนต้นไม้และแม่ไม้
ชนิดไม้.....

ท้องที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ลำดับ ที่	ตำแหน่ง (แม่ไม้)	ความโต (ซม)	ความสูง (ม.)		รูปร่าง			ผลผลิตเมล็ด			หมายเหตุ
			Hb	Ht	ติมา	ติ	ไม้ติ	มา	ปานกลาง	น้อย	
1	1	๑0	20	40	/			/			
2	2	60	15	30	/				/		
3		10	8	15			/			/	
4		22	10	22		/				/	
5		30	11	38		/				/	
6		8	5	10			/			/	ยอดหัก
7	3	120	1๑	35	/			/			
8		25	7	18			/			/	
๑		30	๑	21			/			/	แมลงทำอาอใบ
10		5	2	10			/			/	
11	4	70	15	30	/			/			
12	5	120	24	42	/			/			
13		12	6	10			/			/	
14		6	3	12			/			/	
15	6	100	30	45	/			/			
16	7	60	15	30	/				/		
17		26	15	30		/				/	
18	8	140	20	40	/			/			
1๑	๑	85	1๑	30	/			/			
20	10	๑๑	1๑	35	/			/			

แบบบันทึกการรายละเอียดต้นไม้มและแม่ไม้ในการสำรวจ

การดูแลแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าของชุมชน

ชุมชนไม้ที่ได้ดำเนินการคัดเลือกให้เป็นแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า จำเป็นต้องได้รับการจัดการ การบำรุง ดูแลรักษา เพื่อ

1. ทำให้ปริมาณผลผลิตเมล็ดเพิ่มขึ้น
2. ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งเมล็ดได้สะดวก
3. ทำให้เมล็ดมีคุณภาพดีขึ้น
4. ทำให้สะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บเมล็ด
5. ทำให้แหล่งเมล็ดมีความปลอดภัย ทั้งจากไฟไหม้ การ ลักลอบตัด หรือการบุกรุกพื้นที่
6. ป้องกันการผสมเกสรกับต้นไม้ที่ไม่ต้องการ

โดยวิธีการทั่วไป ได้แก่

1. การใช้ปุ๋ย

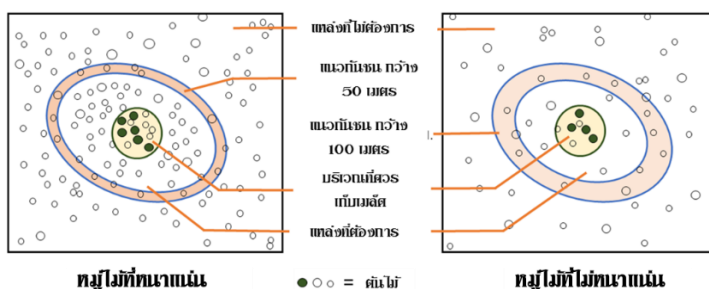
การใส่ปุ๋ย เพื่อเพิ่มผลผลิตเมล็ด โดยควรใส่ปุ๋ยหลังจากที่ ต้นไม้สร้างตาอดอกแล้ว สูตรของปุ๋ยที่ใช้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ของแต่ละพื้นที่หรือคุณสมบัติของดินและควรมีการทดสอบว่าปุ๋ย สูตรใดให้ผลดีที่สุด ในทางปฏิบัตินั้นหากคุณสมบัติของดินยังไม่ เหมาะสมก็อาจใช้ปุ๋ยสูตรเสมอ เช่น 15-15-15 ทดแทนไปได้

เนื่องจากการออกดอกและติดผลนั้นขึ้นกับปัจจัยหลาย ประการ ผลของการใส่ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตเมล็ดอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นหรือในแต่ละชนิดไม้

2. การกำหนดวงกั้นเพื่อป้องกันการผสมเกสรกับต้นไม้ที่ไม่ต้องการ

เพื่อป้องกันการผสมเกสรกับต้นไม้ที่ไม่ต้องการ หรือต้นที่ไม่ใช่ลักษณะเหมาะกับการเป็นแม่ไม้ที่ดี ทำได้โดยปลูกพันธุ์ไม้ชนิดอื่นเป็นแนวกั้นชน โดยความกว้างของแนวนี้ขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของหมู่ไม้ สำหรับหมู่ไม้ที่หนาแน่นควรมีระยะห่าง 50 เมตร และหมู่ไม้ที่ไม่หนาแน่นมีระยะห่าง 100 เมตร และเก็บเมล็ดจากต้นที่อยู่ในบริเวณส่วนกลางของพื้นที่

หลักการกำหนดวงกั้นป้องกันการแพร่เมล็ดพันธุ์ไม้ป่า

3. การควบคุมป้องกันแมลงศัตรูป่าไม้

โรคและแมลงอาจเกิดการระบาดของรุนแรงและรวดเร็ว รวมทั้งแมลงอาจทำอันตรายกับต้นไม้ได้ตั้งแต่ระยะก่อนเป็นตาดอก ระยะที่ดอกและผลกำลังพัฒนาหรือผลแก่

การควบคุมและกำจัดแมลงในแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า ทำได้ดังนี้

1) การควบคุมทางชีววิธี เป็นวิธีที่ใช้สิ่งมีชีวิตด้วยกันไปควบคุมหรือทำอันตรายสิ่งที่มีชีวิตอีกพวกหนึ่ง เช่น การใช้เชื้อแบคทีเรียชนิดบาซิลลัสทูริงเยนซิส หรือ บีที ในการควบคุมและกำจัดหนอนแมลง นอกจากนี้ก็มีการใช้พวกตัวห้ำ ตัวเบียน เป็นตัวควบคุมหนอนแมลงได้ เช่น การใช้มวนพิฆาต เป็นตัวห้ำในการควบคุมหนอน หนอนผีเสื้อกินใบผัก และหนอนผีเสื้อกินผิวใบผัก

2) การใช้สารเคมี เป็นวิธีการที่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ และต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม โดยเริ่มพ่นครั้งแรกเมื่อช่อดอกเริ่มแทงช่อดอกมา ทั้งนี้ควรดำเนินการตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

3) วิธีอื่น ๆ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ที่มีความต้านทานแมลง การจับแมลงมาทำลายโดยใช้กับดักชนิดต่าง ๆ เช่น กลิ่นฟีโรโมน และกับดักแบบใช้แสง เป็นต้น

4. การป้องกันให้แหล่งเมล็ดมีความปลอดภัย

แหล่งเมล็ดมีโอกาสดูกรบกวนหรือถูกทำลายได้จากไฟป่า การลักลอบตัดไม้ และการบุกรุกพื้นที่ การป้องกันอาจทำได้โดย

1) การทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ โดยการถางวัชพืชและไม้พื้นล่างให้โล่งเตียน กว้างประมาณ ๘-๑๕ เมตร หรือทำเป็นถนนชั่วคราวที่ใช้เป็นทางตรวจการไปด้วย รวมทั้งทำการตรวจตราอย่างสม่ำเสมอ และการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านที่อยู่รอบพื้นที่ให้รับรู้ถึงความสำคัญของแหล่งเมล็ด เพื่อร่วมกันป้องกันแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า

2) การกำจัดวัชพืชในแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ตามธรรมชาติ หรือแม่ไม้มีอายุมากแล้ว การถางวัชพืชก็จะช่วยให้เก็บเมล็ดได้ สะดวกขึ้น และจะเป็นการลดปริมาณเชื้อไฟหรือความรุนแรงเมื่อ เกิดไฟป่าได้ สำหรับบางแหล่งอาจใช้หญ้าแห้งคลุมโคนต้นและ บริเวณใต้พุ่มใบเพื่อเป็นการขัดขวางการเจริญพัฒนาของวัชพืช ใน ขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยอุ้มความชื้นและเพิ่มอินทรีหรือวัสดุให้ดิน ด้วย ส่วนแหล่งเมล็ดที่เป็นสวนป่าเริ่มปลูกในปีแรก ๆ การกำจัด วัชพืชเป็นการช่วยให้ต้นไม้มีอัตราการรอดตายสูง และเติบโตดีขึ้น

ส่วนวิธีการอื่น ๆ เช่น การใช้ฮอร์โมนเร่งการออกดอก ออก ผล หรือการตัดขยายระยะ อาจไม่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการ ในแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

สุวรรณธม ตั้งมิตรเจริญ. 2557. แนวทางการพัฒนาแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่า. สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 148 น.

ส่วนวนวัฒนวิจัย สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ม.ป.ป. คู่มือการดูแลแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้. ส่วนวนวัฒนวิจัย สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 26 น.

ภาคผนวก

แบบฟอร์มการสำรวจเบื้องต้นแหล่งผลิตพันธุ์ไม้ป่า (ไม้ยืนต้น)

สำนักงานวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้

ชนิดไม้ :

ชื่อวิทยาศาสตร์ :

ชื่อท้องถิ่น ชื่อสามัญ

ที่ตั้งหน่วยงาน

ชื่อหน่วยงาน

สถานที่ติดต่อ

โทรศัพท์/โทรสาร

ชื่อหัวหน้าหน่วยงาน :

โทรศัพท์ :

ที่ตั้งแหล่งผลิตไม้

ชื่อป่า/สถานที่

หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ

จังหวัด ความสูงจากระดับน้ำทะเล (เมตร) :

ละติจูด ลองจิจูด

รายละเอียดอื่น ๆ :

ระยะทางเดินเท้าถึงแหล่งผลิต (เมตรหรือกิโลเมตร) :

ระยะทางระหว่างหน่วยงานถึงแหล่งผลิต (เมตรหรือกิโลเมตร) :

การกำหนดขอบเขตป่า : ☐ มี ☐ ไม่มี

แผนที่ เลขที่ : sheet แผ่นที่

ลักษณะถาวร : ☐ ลาดยาง ☐ ลูกรัง ☐ อื่น ๆ

หมายเหตุ :

ประเภทปากที่ขึ้นอยู่กับ

☐ ปาธรรมชาติ	ปาไม่ผลัดใบ ☐ ปาติบชั้น ☐ ปาติบล่าง ☐ ปาติบเขา ☐ ปาซอหาด ☐ ปาพรุ ☐ ปาบึงน้ำจืด	ปาผลัดใบ ☐ ปาเบญจพรรณ ☐ ปาเต็งรัง
☐ ปาปลูก ปากี่ปลูก.....อายุ.....ปี ถิ่นกำเนิดของเมล็ดที่ใช้.....		
☐ ไม่แน่ชัด		
☐ อื่น ๆ ระบุ		

รายละเอียดหมู่ไม้

ความสูงเหนือ (ม.) : เส้นผ่านศูนย์กลาง (ซม.) :

พื้นที่ (ไร่) : จำนวนต้น/ไร่ :

ผลผลิตเมล็ด : ☐ มี ☐ ไม่มี

เคยมีการเก็บเมล็ดจากแหล่งนี้มาก่อนหรือไม่ : ☐ เคย ☐ ไม่เคย

โปรดให้คะแนนลักษณะต่าง ๆ ของหมู่ไม้ (คะแนน 1-5) ลงในช่องว่าง

ความหมายของคะแนน

1. เยอะมาก 2. ไม่ดี 3. ปานกลาง 4. ดี 5. ดีมาก

ลักษณะของหมู่ไม้ :

การเข้าถึง.....รูปทรง.....การแตกกิ่งก้าน (กิ่งก้านน้อยถือว่าดี).....

ผลผลิตเมล็ด.....ความปลอดภัย

ความหนาแน่นของหมู่ไม้ :

☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ หนาแน่น ☐ หนาแน่นมาก

การกระจายของต้นไม้ :

☐ ขึ้นใกล้กันเป็นกลุ่ม ☐ กระจายห่างกันเป็นจุด/ห่ออมทั่วพื้นที่

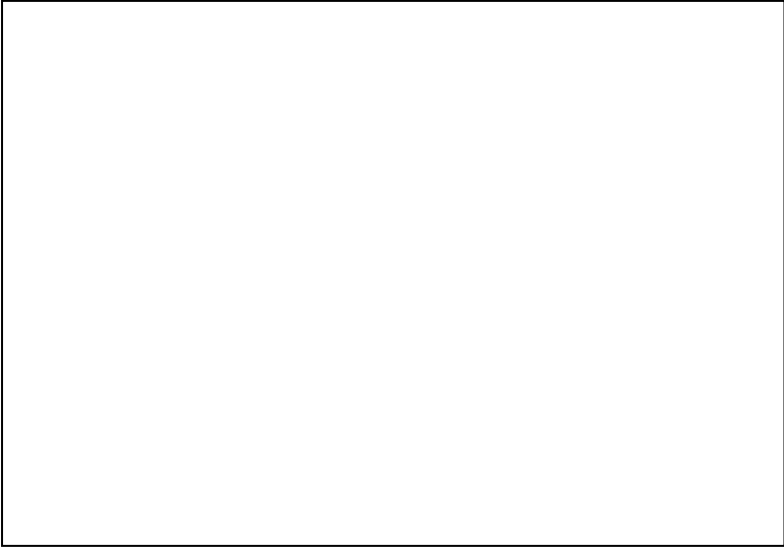
☐ ขึ้นเป็นแถวตามแนวถนน

หมายเหตุ : ภาวณามนบภวถ่ถวอ (ถ่ถมิ)

แผนที่ของแหล่งเมล็ดไม้โตย้งเขป

ผู้สำรวจ.....วันที่.....

ทะเบียนประวัติแม่ไม้

1. ชนิดไม้.....
ชื่อพจนานุกรมศาสตร์.....
2. เลขที่แม่ไม้.....
3. สถานที่คัดเลื้อย (ท) แหล่ง.....
(ข) หมู่บ้าน/ตำบล.....
(ค) อำเภอ.....
(ง) จังหวัด.....
4. ชนิดป่า.....
พรรณไม้ที่ขึ้นปะปน.....
5. ตำแหน่งที่ตั้ง E.....
N.....

ภาพถ่ายแม่ไม้

6. ชนิดดิน.....สภาพพื้นที่.....
7. การสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ.....
ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง.....เมตร
8. เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้นที่ระดับอก (DBH).....เซนติเมตร ความสูง.....เมตร
9. ความสูงจากโคนจนถึงกิ่งแรก.....เมตร ความสูงจากโคนถึงแตกง่าม.....เมตร
10. รูปทรงของลำต้น
(ก) ความตรง ☐ ตรง ☐ เอียงเล็กน้อย ☐ เอียงมาก
(ข) ความต่อเนื่องจากโคนถึงยอด ☐ ตรงถึงยอด ☐ โค้งก้ำโคนเล็กน้อย
☐ โค้งก้ำปลายเล็กน้อย
11. ลักษณะเรือนยอด
(ก) ขนาด (เทียบสัดส่วนกับลำต้น) ☐ เล็ก ☐ กลาง ☐ ใหญ่
(ข) รูปทรง ☐ สมดุล ☐ รูปไข่ ☐ ไม่สมดุล

12. ลักษณะกิ่ง

- (ก) ขนาด (เทียบสัดส่วนกับลำต้น) ☐ เล็ก ☐ กลาง ☐ ใหญ่
- (ข) กิ่งทำมุมกับลำต้น (องศา) ☐ 35-50 ☐ 51-70 ☐ 71-90
- (ค) ทารดกิ่งตามธรรมชาติ ☐ ดี ☐ ปานกลาง ☐ ไม่ดี
- (ง) จำนวนกิ่งเล็กตามลำต้นที่แตกใหม่.....กิ่ง

13. ลักษณะลำต้น

- (ก) ความตรง ☐ ตรง ☐ คดเป็นคลื่นเล็กน้อย
- (ข) การบิดของลำต้น ☐ ตรง ☐ บิดเล็กน้อย ☐ บิดมาก
- (ค) ความกลม ☐ กลม ☐ ค่อนข้างกลม ☐ กลมรี
- (ง) ขูยอน ☐ ไม่มี ☐ มีเล็กน้อย ☐ มีมาก

14. ปริมาณผลผลิตเมล็ด ☐ ต่ำมาก ☐ ต่ำปานกลาง ☐ ไม่ตก ☐ ไม่พบ

15. การทำลายของโรคและแมลง

- (ก) กิ่ง ☐ ไม่มี ☐ มีเล็กน้อย ☐ มีปานกลาง ☐ มีมาก
- (ข) กิ่งใบ ☐ ไม่มี ☐ มีเล็กน้อย ☐ มีปานกลาง ☐ มีมาก

16. วิธีการนำแม่ไม้ไปขยายพันธุ์ ☐ เมล็ด ☐ กิ่ง ☐ ราก ☐ อื่น ๆ.....

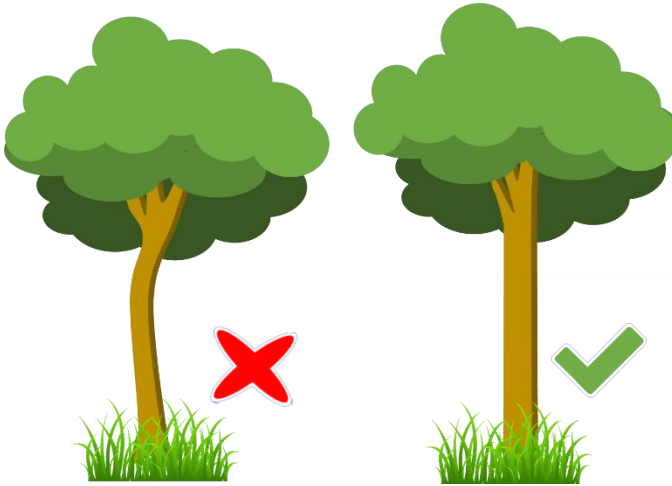
17. หมายเลข.....

18. วัน เดือน ปี ที่คัดเลือก.....ผู้คัดเลือก.....

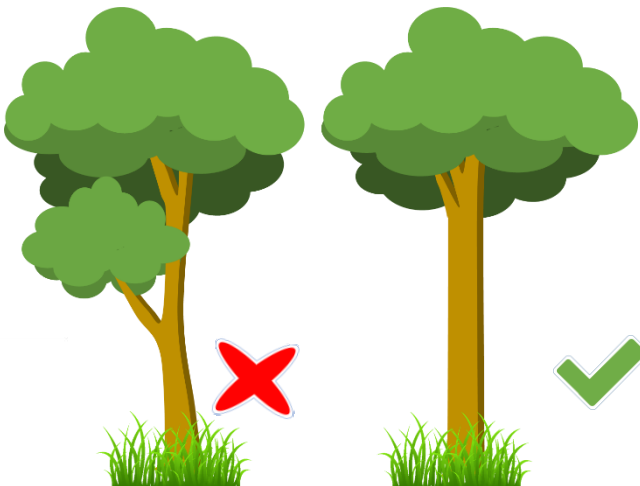
19. หน่วยงานที่คัดเลือก.....

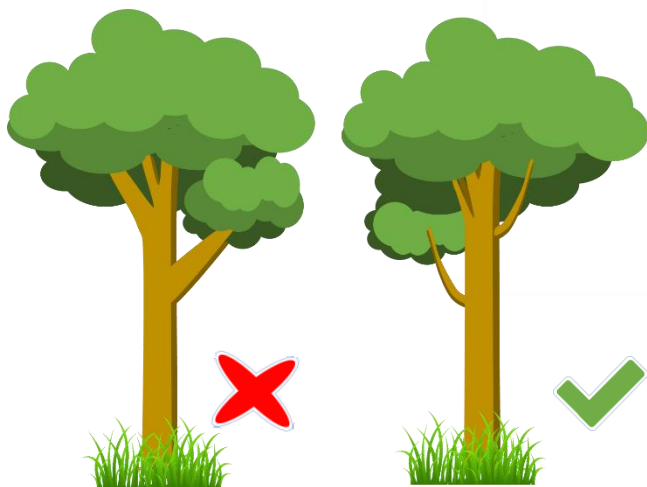
ข้อพิจารณาในการคัดเลือกต้นไม้

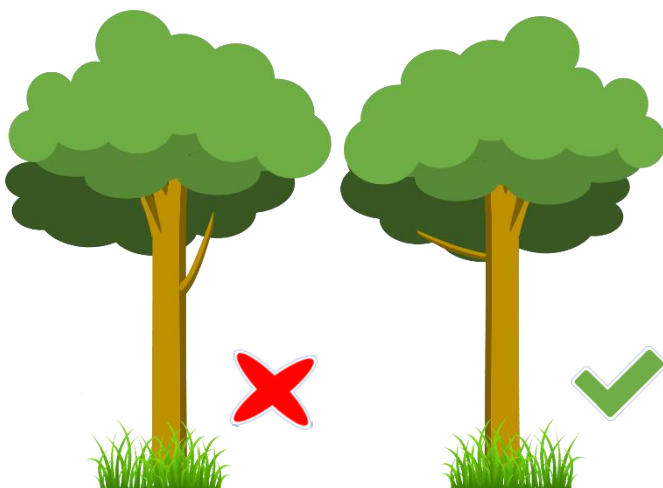
รูปทรงต้นไม้ : เลือกต้นที่มีลำต้นตรงเปลา

รูปทรงต้นไม้ : เลือกต้นที่ลำต้นแตกง่ามสูง

ลักษณะของกิ่ง : เลือกต้นที่ลำต้นมีกิ่งขนาดเล็ก

ลักษณะของกิ่ง : เลือกต้นที่ลำต้นมีแตกกิ่งเป็นมุมฉาก

ทงไม้มีการเติบโตดี

โคนต้นไม้มีพวงพอง แฉีกแรง ไม้มีโรคและแมลงทำลาย

ตัวอย่างแม่ไม้

ประตูป่า

กระพี้เขาควาย

สัก

ชิงชัน

แม่ไม้ในที่สำรวจพบในภาคเหนือ

ประตูป่า

มะค่าแต้

สะเดา

แดง

แม่ไม้ในเก็งสำรวจพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มะกอกเลื่อม

พลวง

ฝะยุง

ก้นกระ

แม่ไม้ในที่สำรวจพบในภาคกลาง

ตะเคียนทอง

ก้นกระลา

ทูลมพอ

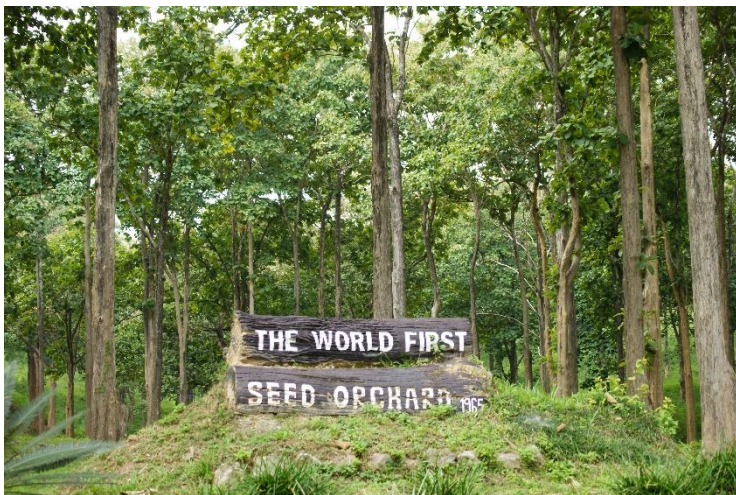

ไข่เขี้ยว

แม่ไม้ในชีสำรวจพบในภาคใต้

38 : คู่มือการสร้างและการจัดการแหล่งเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าโตอายุรุ่น

สวนผลิตเมล็ดพันธุ์ผักแห่งแรกของโลก
ณ สถานีวิจัยแม่ทา จังหวัดพะเยา
(ภาพโดย...สมพร คำชมภู)